

Janusz Gmitruk

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego

ORCID: 0000-0002-2603-5565

Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie” – powstanie, działalność, myśl programowa niepodległościowej partii politycznej

Słowa kluczowe

ruch ludowy w Królestwie Polskim, Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”, Tomasz Nocznicki, Stanisław Thugutt, Błażej Stolarski, Kazimierz Bagiński

Streszczenie

Kolejna partia polityczna powstała w Królestwie Polskim to Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”. Dla ludowców w zaborze rosyjskim, gdzie partie polityczne działały nielegalnie, była to walka trudna, pełna ofiar, poświęcenia, nieustraszenie przybliżająca do celu – wolności Polski i sprawiedliwości społecznej.

Przypomnijmy pewną prawidłowość: tworzone przez ludowców stronnictwa w XIX w. i na początku XX w. były nową formułą walki politycznej, społecznej, gospodarczej i oświatowej o Polskę Ludową. Szukali ludowcy w tej walce sojuszników. Polskie Stronnictwo Ludowe w Królestwie Polskim było jedną z wielkich partii ruchu ludowego, która oprócz Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast” i Stronnictwa Chłopskiego wywarła znaczący wpływ na losy ruchu ludowego i dzieje Polski w okresie II Rzeczypospolitej.

Polskie Stronnictwo Ludowe w Królestwie Polskim utworzone zostało 5 grudnia 1915 r. Było organizacją polityczną chłopów polskich, która łączyła trzy różne tendencje w rodzącym się w zaborze rosyjskim ruchu ludowym – ludowe, narodowe i socjalistyczne. To chłopskie, ludowe stronnictwo kształtowało się później niż inne ugrupowania, bowiem z nurtów politycznych, które w XIX w. rozpoczęły działalność na ziemiach polskich w Królestwie Polskim, ruch socjalistyczny i narodowy podjęły wcześniej działalność wśród inteligencji, robotników, mieszczaństwa i ziemiaństwa.

Przed I wojną światową

Dwa pokolenia Polaków oczekiwały na wydarzenia, które nastąpiły niespodziewanie i wywołały wybuch rewolucji lutowej w roku 1905 w Rosji, a w Polsce przyczyniły się do wybuchu w latach 1905–1907 czwartego powstania narodowego. Rewolucja lutowa włączyła wszystkie warstwy społeczne do działalności antycarskiej. Stopień ich zaangażowania, poczynając od walki rewolucyjnej na barykadach Łodzi i innych miast Polskiej Partii Socjalistycznej do partyzantki chłopskiej przeciwko zaborcy, nie był równomierny na ziemiach polskich¹.

Ponieważ carat nie pozwalał na działalność społeczną i polityczną polskich organizacji, wszelkie próby ich działalności musiały mieć charakter tajny. Ważną rolę organizacyjną dla politycznego uświadamiania ludności chłopskiej i szerzenia oświaty na wsi odegrały tajne stowarzyszenia oświatowe (Koło Oświaty Ludowej założone w 1882 r. przez Mieczysława Brzezińskiego i Towarzystwo Oświaty Narodowej działające od 1899 r.).

Geneza ruchu ludowego w Królestwie Polskim związana była z aktywnością organizacji społeczno-ekonomicznych i oświatowych. Było to rezultatem zakazu legalnego działania wszystkich partii politycznych. Wpłynęło na opóźnienie i rozdrobnienie grup inicjatywnych powstania ruchu ludowego w zaborze rosyjskim.

Pierwsza organizacja chłopów w Królestwie wywodziła się z ruchu oświatowego i kształtowała na fali walki narodowowyzwoleńczej na wsi. 13 listopada 1904 r. w Jaktorowie na zebraniu nauczycieli ludowych i działaczy Kół Oświaty Ludowej powołany został Komitet Organizacyjny, a w początkach 1905 r. odbył się zjazd, na którym założono Polski Związek Ludowy jako organizację tajną.

Program i działalność PZL krystalizowały się pod wpływem rewolucji i walk robotników w miastach. Zasady programowe zostały sformułowane w wydawnictwach prasowych, broszurach i drukach ulotnych.

Projekt programu PZL został zamieszczony w „Życiu Gromadzkim”. Składał się z trzech części. W pierwszej podkreślano: „Dążenia polityczne streszczają się w hasle: walka o wolność kraju i wolność człowieka”. W drugiej zaznaczano, że: „Dążenia kulturalne streszczają się w hasle: wytworzyć demokrację stowarzyszeń jako jedynej gwarancji wszechstronnego i wolnego rozwoju kultury narodu”. W trzeciej wreszcie uważano, że: „Dążenia

¹ S. Kolabiński, F. Tych, *Czwarte powstanie czy pierwsza rewolucja. Lata 1905–1907 na ziemiach polskich*, Warszawa 1976, s. 5; F. Żurek, *Powiat krasnostawski w walce o wolność*, Warszawa 1937, s. 46.

ekonomiczne streszczają się w haśle: jak najwszechstronniejsze zrzeszenie gospodarstw włościańskich w wielkie kooperatywne gospodarstwa; inaczej mówiąc, wolny kolektywizm federacyjny, zasadzający się nie na przymusowym wywłaszczeniu i upaństwowieniu ziemi, lecz na dobrowolnym, stopniowym zrzeszeniu się gospodarstw prywatnych w celach zorganizowania wspólnego kupna, sprzedaży i produkcji”².

Z PZL i PPS związane było Ludowe Towarzystwo Szerzenia Oświaty „Światło”, które powstało pod koniec 1906 r. „Światło” zakładało szkoły, czytelnie i biblioteki. Organizatorami i kierownikami towarzystwa byli wybitni intelektualiści i działacze oświatowi czasowo przebywający w Nałęczowie: Stefan Żeromski, Kazimierz Dulęba, Bolesław Prus, Wacław Kruszcowski i inni. PZL popierał działalność „Światła”. Wkrótce zarządy kół wiejskich „Światła” na terenie Lubelszczyzny przeszły stopniowo w ręce chłopów, którzy wysoko oceniali użyteczność tego stowarzyszenia dla wsi³.

Polski Związek Ludowy popierał również działalność innych postępowych organizacji oświatowych, m.in. Towarzystwa Kultury Polskiej założonego w 1906 r. przez Aleksandra Świętochowskiego oraz Stowarzyszenia Kursów dla Analfabetów Dorosłych założonego w końcu 1905 r. przez grupę działaczek oświatowych, ze Stefanią Sempołowską i Władysławą Weychertówną na czele⁴. W końcu 1906 r. PZL nawiązał też współpracę z Uniwersytetem dla Wszystkich, który został założony na początku 1905 r. przez radykalną grupę inteligencką z Ludwikiem Krzywickim na czele. Pod firmą Uniwersytetu dla Wszystkich został na wiosnę 1907 r. zorganizowany w Warszawie sześciotygodniowy kurs dla chłopów. Jego kierowniczką była Stefania Sempołowska. Program obejmował wykłady głównie z zakresu zagadnień politycznych i społecznych wsi⁵.

Działalność PZL zakończyła się tragicznie – wtargnięciem do lokalu redakcji pisma „Zagon” 27 maja 1907 r., policji carskiej, która aresztowała członków redakcji i osoby, które tam znalazły się tego dnia. Uwięziono wówczas około 40 osób, które przybyły na posiedzenie Zarządu Głównego PZL. Aresztowania te przerwały działalność Polskiego Związku Ludowego, przestało wówczas również wychodzić pismo „Zagon”.

² „Życie Gromadzkie” nr 4, 1906, s. 3; nr 5, s. 3–4.

³ *Zarys historii polskiego ruchu ludowego*, t. 1, 1864–1918. Makieta Warszawa 1963, s. 139.

⁴ Z. Kmiecik, *Ruch oświatowy na wsi. Królestwo Polskie 1905–1914*, Warszawa 1963, s. 56–57.

⁵ *Ibidem*, s. 58–61.

PZL miał być, w myśl zamierzeń jego twórców, organizacją kadrową – pierwszą szkołą wychowania politycznego chłopów, a zarazem przejściowym etapem do utworzenia masowego stronnictwa ludowego, wówczas gdy zostaną wywalczone swobody polityczne.

Geneza kolejnej tajnej organizacji ludowej i pisma „Siewba” wiązała się z secesją w Towarzystwie Oświaty Narodowej – organizacji związanej z endecją. Po zerwaniu z endecją delegaci tych kół 2 września 1906 r. odbyli zjazd w Jadwisinie, na którym utworzyli tajną organizację pod nazwą Związek Młodej Polski Ludowej. Na zjeździe tym postanowiono również o wydawaniu legalnego pisma pod tytułem „Siewba”⁶, miało ono 46 stałych współpracowników.

Wydawcą „Siewby” było powołane do życia 2 września 1906 r., a zarejestrowane w trzy tygodnie później Towarzystwo Wydawnicze Siewba, stanowiące spółkę firmowo-komandytową, której prezesem i redaktorem odpowiedzialnym był Jan Kielak⁷.

Zarówno Związek Młodej Polski Ludowej, jak też „Siewba” zostały powołane przez postępową inteligencję i ziemiaństwo, ale z myślą o chłopach, o pobudzeniu ich do aktywnej działalności społecznej.

W styczniu 1907 r. ukazał się w formie broszury program ZMPL. Opracował go ks. Antoni Szech. W programie tym na czoło zadań organizacji wysunięto sprawę walki o niepodległość. Jako podstawowe swoje cele ZMPL wysuwał:

1. wywalczenie niepodległego bytu i zjednoczenie narodu polskiego, żyjącego w trzech zaborach – w obrębie jednego państwa „etnograficznie jednolitego od Karpat do Bałtyku”,
2. upowszechnienie oświaty,
3. zapewnienie dobrobytu najszerszym masom ludowym.

Zadania te szerzej rozwinięto w formie omówienia dążeń ZMPL w dziedzinie politycznej, kulturalnej i ekonomicznej⁸.

Siedziba Towarzystwa Wydawniczego Siewba została przeniesiona z Chrząsznego do Tłuszcza. Głównym celem wydawnictwa było redagowanie pisma „Siewba”, które – jak głosił zapis w winiecie – stanowić miało „organ ludu polskiego”. W rzeczywistości był to organ nielegalnego ZMPL.

⁶ Z. Kaczyński, *Ludowy ruch wydawniczy 1895–1995*, [w:] *Chłopi. Naród. Kultura*, t. 4; *Kultura i oświata na wsi*, pod red. A. Meissnera, Rzeszów 1996, s. 281–282.

⁷ T. Szczechura, *Ruch ludowy w Siedleckiem*, Warszawa 1984, s. 30–38.

⁸ *Materiały źródłowe do historii polskiego ruchu ludowego*, t. 1: 1864–1918, zebrali i opracowali K. Dunin Wąsowicz [i inni], Warszawa 1966, s. 231–247.

Niebawem ruch siewbiarski doznał kolejnej bolesnej straty. Nieoczekiwanie 27 czerwca 1908 r. zmarł J. Adamowicz-Piliński, dusza wszystkich jego poczynąń. Oficyna wydawnicza Siewba nie odegrała już istotnej roli. Po raz ostatni jej komitet redakcyjny zebrał się 29 października 1910 r. i przyjął uchwałę o likwidacji wydawnictwa z końcem roku⁹.

Wspólne dążenia wsi, sprzeczne z celami ziemiaństwa, stały się impulsem dla narodzin samodzielnego ruchu ludowego w Królestwie Polskim. Jego zaczątkiem stało się, kontynuujące tradycje wydawnicze „Siewby”, pismo „Zaranie”. Ideą przewodnią tego tygodnika było pobudzanie chłopów do samodzielności w myśleniu i działaniu. Cały ruch zaraniarski kierował się hasłem – „Sami sobie”¹⁰. Ruch ten nie przybrał form strukturalnych organizacji politycznej. Podobnie jak wokół „Siewby”, tak również i przy redakcji „Zarania” wytworzył się niezorganizowany formalnie ruch społeczny, który jednak ze względu na jego zasięg i liczebność należy uważać za reprezentację polityczną chłopów w tamtym okresie.

Żołędź i redaktorem „Zarania” był Maksymilian Malinowski, wcześniej – od 1887 do 1906 r. – redaktor i wydawca „Zorzy”. Pierwszy numer „Zarania” ukazał się 28 listopada 1907 r. Malinowski, jako jego redaktor i wydawca nieskrępowany już podległością endecji, mógł swobodnie głosić hasło niezależnego rozwoju gospodarczego i kulturalnego wsi. Rzucając w „Zaraniu” hasło „Sami sobie”, wypowiedział walkę wszelkiej reakcji i opiekuńczej zależności wsi od dworu i plebanii.

Nakład „Zarania” w 1912 r. wynosił 5 tys. egzemplarzy. Czytelników było 10 razy więcej, czyli ponad 50 tys. Była to już poważna siła polityczna, która mogła wywierać wpływ na postawę ludności wiejskiej.

Chłopski ruch zaraniarski, nie będąc zorganizowanym stronnictwem, nie formułował oficjalnych programów politycznych, co nie przeszkadza – gdy się weźmie pod uwagę zarówno jego liczebność, jak i zasięg oddziaływania – uważać go za ruch społeczno-polityczny reprezentujący radykalnych chłopów w Królestwie Polskim. Zasługą zaraniarzy było krzewienie postępu rolniczego na wsi. Działalność kółek rolniczych i różnych form spółdzielni przyczyniła się do znacznego wzrostu kultury rolnej. Zaraniarz stał się na wsi nie tylko przedstawicielem postępowej myśli społeczno-politycznej, ale również rzecznikiem nowoczesnych metod gospodarowania na roli.

⁹ W. Stankiewicz, *Przyczyny zamknięcia czasopisma „Siewba” w 1908 roku*, „Rocznik Dziejów Ruchu Ludowego” nr 2, 1960, s. 276.

¹⁰ AZHRL, sygn. 0-2, A. Bogusławski, *Początki ruchu ludowego w Królestwie Polskim (do wybuchu I wojny światowej)*.

Staszicowskie kółka rolnicze stały się bazą organizacyjną ruchu zaraniarskiego. W organizowaniu Towarzystwa Kółek Rolniczych im. Stanisława Staszica główną rolę – jak wiemy – odegrali siewbiarze, ale na pierwszym jego zebraniu organizacyjnym, które odbyło się w Tuszczu 9 grudnia 1906 r., nie zabrakło przedstawicieli PZL. Kółka rolnicze im. Staszica rozwijały się przede wszystkim w tych regionach, gdzie było więcej zaraniarzy. W ostatnim okresie przed I wojną światową na obszarze Królestwa Polskiego działało 130 kółek rolniczych im. Staszica.

Do dalszego rozwoju chłopskiego nurtu emancypacyjnego i jego samodzielnych inicjatyw przyczyniły się szkoły rolnicze, powstające od początku XX wieku. Na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim pod różnym ideologicznym patronatem, dzięki społecznej i oświatowej działalności grup inteligencji pochodzenia szlacheckiego i nauczycielstwa wiejskiego prowadzonej w Królestwie Polskim w duchu haseł pozytywistycznych, organizowano szkoły rolnicze, które odegrały ważną rolę w budzeniu kulturalnych i społecznych zainteresowań młodzieży. Szkoły te zainicjowane i prowadzone przez zaraniarzy pod kuratelą prekursorów i działaczy ruchu ludowego – w Pszczelinie pod Warszawą (1900), Kruszynku w powiecie wrocławskim (1905), Sokołówku (1909) i Gołotczyźnie (1909 i 1913) w powiecie ciechanowskim, w Krasieninie w powiecie lubartowskim (1913) – odegrały szczególnie ważną rolę dla kształtowania się przyszłych kadr polskiego ruchu ludowego. Ich absolwenci byli pionierami zarówno nowoczesnej kultury rolnej, jak i kultury społecznej¹¹.

Na wsi zapalonymi propagatorami Towarzystwa Kooperatystów stali się zaraniarze. Problematyka spółdzielcza zajmowała w „Zaraniu” czołowe miejsce obok zagadnień politycznych i oświatowych.

Zaraniarze widzieli w spółdzielczości szkołę wychowania obywatelskiego i patriotycznego. Podkreślali, że rozwój spółdzielczości na wsi przyczynia się do aktywizacji społecznej, rozwoju różnych form życia społecznego, wciągania do pracy kolektywnej zacofanych w swej większości chłopów. Lecz główny akcent kładli na jej stronę gospodarczą. Z rozwojem spółdzielczości wiązali nadzieje na upowszechnianie postępowych form gospodarki, podnoszenie ekonomiczne wsi, obronę przed lichwą, wyzyskiem pośredników itp. Zaraniarze organizowali na wsi spółdzielnie spożywców, mleczarskie, kasy pożyczkowo-oszczędnościowe.

¹¹ J. Niećko, *Dwudziestolecie ruchu młodzieży wiejskiej, Związek Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”*, Warszawa 1932, s. 7.

Cechą charakterystyczną ruchu ludowego w Królestwie było przywiązywanie dużej wagi do problemów wychowawczych i lepszego gospodarowania, wzbudzanie zainteresowania dla nauki i kultury oraz popieranie spółdzielczości. W szkołach rolniczych, prowadzonych systemem internatowym, dzięki metodom wzorowanym częściowo na duńskich i skandynawskich uniwersytetach ludowych osiągnęto w stosunkowo krótkim czasie duże sukcesy dydaktyczne. Ich wychowankowie wyróżniali się aktywnością w pracy społeczno-gospodarczej i ruchu narodowowyzwoleńczym.

Można więc stwierdzić, że ruch ludowy w Królestwie Polskim zaczął wychodzić ze stadium załężkowości, gdy pierwsze nielegalne organizacje chłopskie – PZL i ZMPL – skupiały tylko nielicznych, najbardziej świadomych chłopów, i zaczynał stawać się ruchem masowym na wsi. Z uwagi jednak głównie na warunki polityczne lat 1908–1912 nie przybrał on formy zorganizowanego stronnictwa politycznego, lecz prowadził działalność o charakterze społeczno-ekonomicznym i kulturalno-oświatowym. Ruch ten skupiał się wokół pisma „Zaranie”, które spełniało rolę jego organizatora i instruktora.

Już nieco odmienny charakter miały dwie organizacje chłopskie działające od 1912 r.: Związek Chłopski i Narodowy Związek Chłopski. Powstanie ich wiąże się w pierwszym rzędzie z dalszym przegrupowaniem sił politycznych w Królestwie Polskim i kształtowaniem się orientacji politycznych w związku z nadciągającą wojną.

Po wybuchu I wojny światowej ugrupowania chłopskie w Królestwie związały się z dwoma ośrodkami kierowniczymi ruchu niepodległościowego. Związek Chłopski i współpracujący z nim członkowie ruchu zaraniarskiego wraz z PPS Frakcją Rewolucyjną i grupami radykalnej inteligencji utworzyły Unię Lewicy Niepodległościowej, natomiast Narodowy Związek Chłopski, Narodowy Związek Robotniczy oraz pokrewny im Inteligencki Związek Niepodległościowy skupiły się w Konfederacji Polskiej. W sprawach zasadniczych poważniejszych różnic pomiędzy Unią i Konfederacją nie było. Oba ośrodki popierały politykę galicyjskiego Naczelnego Komitetu Narodowego i zamysł tworzenia legionów, jak również tajną Polską Organizację Wojskową, powołaną przez ludzi bliskich Piłsudskiemu do bezpośredniej walki z caratem.

Działając w trudnych warunkach konspiracji niepodległościowej, organizacje chłopskie musiały prowadzić walkę nie tylko z caratem, ale i z ugodowymi stronnictwami, z endecją na czele, które rozwinęły po wybuchu wojny szeroką propagandę na rzecz sojuszu z caratem.

Obiektywne warunki sprzyjały, by żywiołowy ruch chłopski przybierał formy zorganizowane, tym bardziej że obok nauczycieli wyodrębniła się

grupa lokalnych przywódców chłopskich, takich jak Teofil Kurczak, Piotr Koczara czy Piotr Deptuła¹².

Przy podsumowaniu dokonań ludowców w latach 1904–1915 nasuwają się pewne analogie. Jedne stronnictwa chłopskie powstały pod wpływem oddziaływania ideologii socjalistycznej na chłopów (Polski Związek Ludowy – 1904–1907, którego czołowymi działaczami byli: Waław Kruszewski, Stefan Julian Brzeziński, Zygmunt Nowicki i Jadwiga Dziubińska, oraz Związek Chłopski – 1912–1915, którego elitę kierowniczą stanowili: Konstancja Kłępińska-Jaworowska, Juliusz Poniatowski, Paweł Jankowski, Maria Dąbrowska, Helena Radlińska i Tytus Jemielewski). Inne ugrupowania chłopskie tworzyły się w wyniku działań emancypacyjnych spod wpływów endecji: Związek Młodej Polski Ludowej (1906–1908), którego organizatorami byli Maksymilian Malinowski, ks. Izydor Kajetan Wysłouch, Jan Kielak, Jan Piliński-Adamowicz; Narodowy Związek Chłopski (1912–1915) z przywódcami Aleksandrem Zawadzkim, Waławem Duninem, Aleksandrem Bogusławskim i Błażem Stolarskim oraz Związek Ludu Polskiego (1915), kierowany przez Waławę Dunina i Aleksandra Bogusławskiego. Myśl polityczna pierwszej grupy tych stronnictw odzwierciedlała hasła radykalizmu społecznego, zaś stronnictw drugiej obciążona była cieniem endeckiego konserwatyizmu. Stanowisko pośrednie reprezentowała gazeta „Zaranie” (1907–1915), redagowana przez Maksymiliana Malinowskiego i Irenę Kosmowską¹³.

Zasadnicze znaczenie dla uzyskania jedności stronnictw chłopskich miała działalność „Zarania”. Wymowne hasło zaraniarzy – „Sami sobie” było krokiem naprzód wobec propagowanej przez ks. Stanisława Stojalskiego dewizy ruchu ludowego w Galicji: „Z szlachtą polską polski lud”. Miało oznaczać wzmoczenie pracy pozytywistycznej w organizacjach społeczno-gospodarczych i kulturalno-oświatowych na wsi, służyć emancypacji chłopów w ich walce o samodzielność oraz niezależność ekonomiczną i społeczną. Ruch zaraniarski ukuł też inną dewizę ideowo-programową, zawierającą się w słowach: „Ziemia, władza, oświata dla ludu”. Idee te przyjął później cały polski ruch ludowy za cel swojej działalności.

Czołowymi działaczami chłopskimi ruchu zaraniarskiego byli: Tomasz Nocznicki, Błaż Stolarski, Błaż Dzikowski, Teofil Kurczak, Piotr Kocza-

¹² K. Groniowski, *Kwestia agrarna w Królestwie Polskim 1871–1914*, Warszawa 1966.

¹³ *Materiały źródłowe do historii polskiego ruchu ludowego*, t. 1..., op. cit., s. 233, 236, 247, 390–193, 395; *Zarys historii polskiego ruchu ludowego...*, op. cit., s. 144, S.J. Brzeziński, *Polski Związek Ludowy*, Warszawa 1957.

ra, Michał Gwiazdowicz, Mateusz Manterys, zaś spośród inteligencji: Maksymilian Malinowski, Irena Kosmowska, Stanisław Osiecki, Zygmunt Nowicki, Maria Dąbrowska i Józef Dąbrowski-Grabiec.

Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”

Ruch zaraniarski stanowił podstawę powstałego w Warszawie 5 grudnia 1915 r. Polskiego Stronnictwa Ludowego. Stworzyli je zaraniarze, członkowie ZCh i ZLP, natomiast zarówno na PZL, jak i na ZMPL oraz na zaraniarzy oddziaływały środowiska pedeco-masońskie, szczególnie zaś Aleksander Świętochowski, Aleksander Lednicki i Rafał Radziwiłłowicz.

Konsolidacja ruchu niepodległościowego w Królestwie przyczyniła się do zjednoczenia ruchu ludowego. W drugiej połowie 1915 r. działały tu trzy ugrupowania chłopskie, których dążenia w sprawach narodowych i społecznych były bardzo zbliżone, a mianowicie: Związek Chłopski, Związek Ludu Polskiego oraz Stronnictwo Ludowe, założone po wycofaniu się wojsk rosyjskich z Królestwa przez grupę działaczy ruchu zaraniarskiego, z Tomaszem Nocznickim i Stanisławem Osieckim na czele. W październiku tegoż roku przywódcy tych ugrupowań podjęli rozmowy w sprawie ich połączenia w jedno stronnictwo. Po kilku tygodniach rozmowy te doprowadziły do pomyślnego wyniku. Na zjazd zjednoczeniowy przybyło ponad 20 osób. Wśród delegatów było zaledwie 5 chłopów. Delegaci z Piotrkowa przybyli do Warszawy pieszo. 5 grudnia 1915 r. przedstawiciele trzech wspomnianych ugrupowań zebrani na konferencji w Warszawie ogłosili komunikat, który m.in. stwierdzał:

1. Stronnictwo Ludowe („Zaraniarze”), Związek Ludu Polskiego (dawny Narodowy Związek Chłopski) i Związek Chłopski łączą się w jednolite Polskie Stronnictwo Ludowe, które jest organizacją Ludu Polskiego walczącego o lepszą przyszłość.
2. Polskie Stronnictwo Ludowe dąży do osiągnięcia zupełnej Niepodległości Narodu Polskiego.
3. Zadaniem Polskiego Stronnictwa Ludowego jest zdobycie pełni praw obywatelskich dla Ludu Polskiego i prowadzenie polityki ludowej.
4. Polskie Stronnictwo Ludowe współdziała w utworzeniu Rady Narodowej, która powinna współdziałać w porozumieniu z galicyjskim Naczelnym Komitetem Narodowym.
5. Polskie Stronnictwo Ludowe uważa Legiony Polskie za zaczątek armii polskiej i popiera je materialnie i moralnie¹⁴.

Zagadnienia programowe podjęto na zjeździe chłopów z Warszawskiego, Lubelskiego, Radomskiego, Kieleckiego, Piotrkowskiego i Podlaskiego 20 grudnia 1915 r. Za nadrzędny cel uznano zdobycie niepodległej Polski

¹⁴ *Dokumenty Naczelnego Komitetu Narodowego*, Kraków 1917, s. 179.

Ludowej o ustroju republikańsko-demokratycznym. Uchwały mówiły o obowiązku udziału chłopów w instytucjach społecznych, oświatowych i ekonomicznych. Dużą wagę przywiązywano do rozwoju różnych form spółdzielczości, upatrując w niej skuteczny środek obrony przed wyzyskiem.

W dniach od 11 do 13 czerwca 1916 r. obradował w Lublinie Walny Zjazd PSL. Był to pierwszy zjazd po zjednoczeniu i powstaniu stronnictwa. Przyjęto wówczas program stronnictwa, którego projekt opracował Aleksander Bogusławski, redaktor „Polski Ludowej”. Program z poprawkami został rozesłany do zarządów okręgowych celem dalszej konsultacji i akceptacji. Dokument ten w sposób kompleksowy ukazywał cele polityczne, gospodarcze, społeczne, oświatowe i moralne stronnictwa¹⁵.

Celem dążeń PSL była „wolna Polska Ludowa” oparta na „szerokiej i demokratycznej konstytucji”. Szerzej na temat myśli politycznej pisał Jan Jachymek¹⁶.

U progu niepodległości w 1918 r. PSL „Wyzwolenie” liczyło 18 tys. członków, zajmując czołowe miejsce wśród partii politycznych¹⁷. Ale już w 1919 r. partia liczyła około 50 tys. członków zrzeszonych w 700 kołach¹⁸. Po wyborach parlamentarnych w 1928 r. obliczono, że liczba kół waha się między 500 a 600, a liczbę członków szacowano na 42 tys.

Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie” w II RP

PSL „Wyzwolenie” wysunęło program budowy Polski Ludowej rządzonej przez większość chłopską, opowiadało się za jednoizbowym parlamentem, silnym samorządem terytorialnym, reformą rolną bez odszkodowania dla ziemian, rozwojem spółdzielczości oraz powszechną, bezpłatną i świecką oświatą.

W Sejmie Ustawodawczym miało najliczniejszy klub poselski – 57 posłów i było drugą – po endecji – co do wielkości wpływów partią polityczną. W okresie od 8 października do 16 grudnia 1919 r. wspólnie z Polskim Stronnictwem Ludowym „Piaś” tworzyło klub parlamentarny. W wyborach do Sejmu I kadencji PSL „Wyzwolenie” zdobyło 48 mandatów i znalazło się na trzecim miejscu po endecji i PSL „Piaś”.

W 1922 r. stronnictwo to zgłosiło kandydaturę Gabriela Narutowicza na urząd prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Zwalczało koalicję Chjeno-Pia-

¹⁵ *Program Polskiego Stronnictwa Ludowego*, Warszawa 1916.

¹⁶ J. Jachymek, *Myśl polityczna PSL „Wyzwolenie” 1918–1931*, Lublin 1983.

¹⁷ J. Molenda, *Polskie Stronnictwo Ludowe...*, op. cit., s. 167.

¹⁸ J. Jachymek, *Myśl polityczna PSL „Wyzwolenie” ...*, op. cit., s. 24.

sta w 1923 r. Od stycznia 1926 r. do maja 1926 r. połączyło się z grupą Polskie Stronnictwo Ludowe „Jedność Ludowa”, tworząc Związek Polskich Stronnictw Ludowych „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa”. Do 1927 r. popierało politykę Józefa Piłsudskiego, m.in. zamach majowy 1926 r. Następnie przeszło do opozycji wobec rządów sanacji.

Wybory do Sejmu II kadencji odbyły się w 1928 r., PSL „Wyzwolenie” tworzyło lewicę antysanacyjną i zdobyło 40 mandatów, zajęło 3 miejsce po BBWR i PPS. Wyprzedziło tradycyjnych konkurentów – endecję i PSL „Piast”. W wyborach tzw. brzeskich z 1930 r. PSL „Wyzwolenie” wystąpiło we wspólnej liście Centrolewu. Presja sanacji i fałszerstwa wyborcze były tak duże, że „Wyzwolenie” uzyskało 15 mandatów poselskich i 4 senatorskie.

W latach 1929–1930 PSL „Wyzwolenie” współtworzyło Centrolew, blok partii opozycji antysanacyjnej powstały 14 września 1929 r. Centrolew stawił sobie za cel obronę demokracji parlamentarnej i przeciwdziałanie autorytarnym dążeniom Józefa Piłsudskiego. 23 czerwca 1930 r. zorganizował w Krakowie Kongres Obrony Praw i Wolności Ludu, żądając ustąpienia prezydenta Ignacego Mościckiego oraz zapowiadając usunięcie na drodze legalnej rządów sanacji. 29 sierpnia 1930 r. prezydent RP rozwiązał Sejm i Senat i ogłosił nowe wybory. 9 września partie Centrolewu (bez Chrześcijańskiej Demokracji) utworzyły blok wyborczy pod nazwą Związek Obrony Praw i Wolności Ludu. W nocy z 9 na 10 września 1930 r. na polecenie Piłsudskiego przywódcy PSL „Wyzwolenie” zostali uwięzieni w twierdzy brzeskiej (Kazimierz Bagiński i Józef Putek), gdzie byli poddawani torturom fizycznym i psychicznym. Ponadto na okres kampanii wyborczej aresztowano kilka tysięcy działaczy regionalnych Centrolewu, w tym wielu członków PSL „Wyzwolenie”. W wyniku tej akcji oraz na skutek unieważnienia list kandydatów oraz licznych fałszerstw wyborczych Centrolew poniósł klęskę. W tak zwanych wyborach brzeskich do Sejmu III kadencji w dniu 16 listopada 1930 r. PSL „Piast” uzyskało 15 mandatów, Stronnictwo Chłopskie – 18, PSL „Wyzwolenie” – 15, łącznie 48 mandatów. 23 listopada w wyborach do Senatu RP III kadencji ludowcy uzyskali 6 mandatów¹⁹.

Adam Pragier ocenił postawę chłopów w wyborach, stwierdzając, że byli „ostoją demokracji”²⁰. Porażka Centrolewu, który uzyskał tylko około 18% głosów, przesądziła o upadku demokracji parlamentarnej. Po wyborach

¹⁹ Z. Hemmerling, *PSL „Wyzwolenie” w parlamentach II Rzeczypospolitej 1919–1931*, Warszawa 1990, s. 87–285.

²⁰ A. Pragier, *Czas przeszły dokonany*, Londyn 1966, s. 196.

przywódcom Centrolewu wytoczono proces, oskarżając ich o przygotowanie zamachu stanu.

W procesie brzeskim, toczącym się od 26 października 1931 do 2 października 1932 r., Kazimierz Bagiński został skazany na 2 lata więzienia, a Józef Putek na 3 lata więzienia. Proces konsolidacji ludowców przyspieszyła antychłopska polityka sanacji. 10 grudnia 1930 r. nastąpiło połączenie klubów PSL „Wyzwolenie” z klubem Stronnictwa Chłopskiego i PSL „Piast”, które utworzyły Klub Parlamentarny Posłów i Senatorów Chłopskich. Wspólna walka w obronie demokracji doprowadziła partie chłopskie do Kongresu Jedności Stronnictw Chłopskich 15 marca 1931 r., na którym powołano Stronnictwo Ludowe.

Był to jeden z najważniejszych aktów politycznych w ruchu ludowym w okresie międzywojennym, ponieważ kończył jego dotychczasowe rozdrobnienie. Połączone Stronnictwo liczyło 289 700 członków, z czego 141 tys. z PSL „Wyzwolenie”, 102 tys. z PSL „Piast” i 46 700 ze Stronnictwa Chłopskiego.

Oceniając znaczenie zjednoczenia ruchu ludowego i postawę chłopów, w artykule z 15 marca Wincenty Witos pisał:

Są też pewne dogmaty, od których odstąpić nie wolno, pod groźbą utraty szacunku u ludzi. Jest to honor, godność i odwaga cywilna, która powinna cechować każdego chłopą polskiego. Cnoty te dzisiaj nie popłacają, są one raczej przeszkodą do zarobku i do majątku, do urzędów i zaszczytów, ale też bez nich nie ma życia i przyszłości²¹.

Powstałe w wyniku zjednoczenia Stronnictwo Ludowe było w latach 30. najsilniejszą partią opozycji antysanacyjnej.

Kryzys gospodarczy lat 30. i ogromna bieda mieszkańców wsi kładły się cieniem na aktywność polityczną chłopów. Polityka sanacji miała na celu dokonanie podziału wśród działaczy Stronnictwa Ludowego. Udało się to sanacji w roku 1935. Kiedy Kongres SL ogłosił bojkot wyborów parlamentarnych zarządzonych na podstawie nowej, niedemokratycznej ordynacji wyborczej, grupa przywódców PSL „Wyzwolenie” postanowiła zbojkotować uchwałę kongresu i wystąpić ze Stronnictwa Ludowego. Byli to: Maksymilian Malinowski, Michał Róg, Jan Woźnicki, Błażej Stolarski, Jan Smoła, Adam Bardziński, J. Białoskórski, Wacław Januszewski, Antoni Langer, Jan Nosek, Henryk Wyrzykowski. Tym sposobem czołowy zespół działaczy b. „Wyzwolenia” zerwał z SL i wbrew początkowym zapewnieniom przyłą-

²¹ „Zielony Sztandar” nr 1, 19.04.1931 r.

czył się do obozu rządowego. Tym razem wystąpili z SL ludzie, którzy piastowali najwyższe stanowiska partyjne.

Przeciwko secesjonistom powstała fala potężnego oburzenia na wsi, w stronnictwie i w ZMW RP „Wici”. Wierna jedności grupa b. członków „Wyzwolenia” publikowała oświadczenie antyrozłamowe. To samo uczynili wiciarze, w tym kierownictwo ZMW RP „Wici”, z wyjątkiem Bolesława Babskiego i Stanisława Araszkiwicza – obaj byli posłami z ramienia „Wyzwolenia” i niechętnie odnosili się do zjednoczenia ruchu ludowego. 13 sierpnia 1935 r. NKW wykluczył większość secesjonistów. 28 sierpnia wyznaczył nowych prezesów zarządów wojewódzkich na miejsce wykluczonych.

Rozłamowcy, obok klęski w stronnictwie, ponieśli jeszcze dotkliwą porażkę w wyborach sejmowych, otrzymując znikomą liczbę głosów. Rozłam w małym stopniu dotknął terenowe ogniwa SL. Była to secesja nieomal wyłącznie w kierownictwie centralnym. Dawne podziały znikły. SL przestało być zlepkiem trzech frakcji. Zaczęły w stronnictwie działać nowe, spajające siły, w których aktywnie uczestniczyli członkowie b. „Wyzwolenia”.

Generalnie PSL „Wyzwolenie” posiadało stabilne wpływy w społeczności wiejskiej, co powodowało stosunkowo niewielkie wahania w liczbie oddanych głosów w kolejnych wyborach.

Zakończenie

W latach dwudziestych zaznaczyło się przesuwanie wpływów PSL „Wyzwolenie” z południowej do środkowo-północnej części Polski centralnej. PSL „Wyzwolenie” było partią Polski centralnej, z dużym poparciem w województwie łódzkim, warszawskim i białostockim. Ale ostoją wpływów tego stronnictwa stała się tradycyjnie Lubelszczyzna.

Wybory 1928 r. przyspieszyły proces oczyszczania stronnictwa z ludzi niezwiązanych z walką o samodzielność ruchu ludowego, a także zadecydowały o antysanacyjnej opozycji tego stronnictwa, które określiło swoją drogę do samodzielnej polityki chłopskiej.

W latach dwudziestych PSL „Wyzwolenie” znalazło się w głównym nurcie polskiego życia politycznego, mimo różnych rozłamów i secesji. Popularność zawdzięczało myśli politycznej, którą formułowało i realizowało. Myśl polityczna PSL „Wyzwolenie” zawierała w sobie szereg wartości ogólnohumanistycznych, które miały swoje źródło w postępowych prądach społecznych XVIII w., w rewolucji francuskiej, w epoce kościuszkowskiej, sięgały do myśli demokratycznej, a zwłaszcza do jej tradycji plebejskiej; do wartości ideowych, które wnosili: Stanisław Staszic, Hugo Kołłątaj, póź-

niej Stanisław Worcell i Edward Dembowski oraz ksiądz Piotr Ściegieny; do powstań narodowowyzwoleńczych. Spajały myśl programową PSL „Wyzwolenie” dwie wielkie idee: idea wyzwolenia narodowego ziem polskich i utworzenie niepodległego państwa oraz idea społecznego wyzwolenia chłopów. Na ogół wstrzemięźliwy w ocenach Wincenty Witos przyznał, że program działania PSL „Wyzwolenie” miał charakter społecznie radykalny.

Stronnictwo domagało się m.in. zniesienia wyzysku i ucisku, krzywdy społecznej, zapowiadało likwidację wszelkich przywilejów stanowych, rodowych i majątkowych. Tytułem do wszelkich praw obywatelskich miała być praca. Na szczególne podkreślenie zasługuje postulat ubezpieczeń społeczno-państwowych dla rolników na dożywocie i od chorób. Projekt ten został zrealizowany dopiero pół wieku później.

Szczególnie szeroko rozbudowana była myśl oświatowa PSL „Wyzwolenie”, postulująca objęcie powszechną i obowiązkową nauką młodzieży do lat osiemnastu. Myśl oświatowa „Wyzwolenia” opierała się na całkowitej, spójnej koncepcji jednolitego szkolnictwa, począwszy od wychowania przedszkolnego, przez powszechną opiekę i obowiązkową siedmioklasową szkołę, szkolnictwo średnie różnych typów – do wyższego włącznie. Przywiązywano wagę do należynej rangi samorządu szkolnego, postulowano patriotyczny, obywatelski i apolityczny kształt wychowania w szkole średniej.

Stronnictwo stało na gruncie wolności sumienia i wyznania, a stosunek do religii traktowało jako sprawę osobistą obywateli. Nie wysuwało haseł walki z religią ani nie było przeciwne etyce chrześcijańskiej, natomiast nieustępliwie walczyło z angażowaniem się części kleru w sprawy polityki i wywieraniem przez niego przymusu w sprawach wiary. Krytykowało zachłanność materialną części duchowieństwa, jego sojusz z klasami posiadającymi, stało na gruncie rozdziału Kościoła i państwa.

Myśl polityczna PSL „Wyzwolenie” wytyczała ogólne kierunki nowej drogi rozwoju społecznego, negującej z jednej strony kapitalizm, a z drugiej – rewolucyjne rozwiązania ustrojowe. Zafascynowani dokonaniem czeskich agrarystów, przepełnionych wiarą w chłopów i ich przywiązaniem do ziemi, przywódcy PSL „Wyzwolenie” pracowali na rzecz kształtowania założeń ideologii agrarystycznej Stronnictwa.

Myśl polityczna PSL „Wyzwolenie” nawiązywała do idei zawartych w sztandarowym hasle rewolucji francuskiej 1789 r.: „Wolność, równość, braterstwo” i do uchwalonej 26 sierpnia tegoż roku „Deklaracji praw człowieka i obywatela”. Stronnictwo to uznawało też zasadę monteskiuszowskiego podziału władz. Na jego oblicze oddziaływało wolnomularstwo.

Wolnomularze głosili hasło solidaryzmu społecznego, negacji walki klas, ponadnarodowej solidarności, braterstwa ludów, polityki umiaru, rozsądku i pokoju, tolerancji dla wierzeń i przekonań religijnych, dążności do likwidacji krzywdy społecznej, szerszego zakresu wolności obywatelskich, oparcia ustroju na założeniach kooperatywnych i powszechnej oświacie, ubezpieczeń społecznych, zwalczania klerykalizmu. Odrzucali gwałt jako środek walki. Drogę do rozwiązań konfliktów społecznych widzieli w braterstwie i odrodzeniu moralnym człowieka. Hasła te znalazły swoje odbicie w myśli politycznej PSL „Wyzwolenie”.

W myśli politycznej PSL „Wyzwolenie” chodziło głównie o państwo będące emanacją dążeń chłopów, wsi i ludzi pracy. Na zakończenie warto przywołać poniższą konstatację: „Myśl polityczna stanowi jeden z najczulszych sejsmografów, rejestrujących procesy ewolucji i przemian w życiu narodu. Jednocześnie jest fenomenem, który w sposób szczególnie wyrazisty odzwierciedla trwanie i ciągłość jego historycznej indywidualności w gronie innych narodów”²².

Janusz Gmitruk

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego

AZHRL, sygn. P-82. S.J. Brzeziński, *Stanowisko PZL*.

AZHRL, sygn. O-2. A. Bogusławski, *Początki ruchu ludowego w Królestwie Polskim (do wybuchu I wojny światowej)*.

Źródła publikowane

Czasopiśmiennictwo ludowe w Królestwie Polskim 1905–1914, „Głos Gromadzki”.

Dokumenty Naczelnego Komitetu Narodowego, Naczelny Komitet Narodowy, Kraków 1917.

Materiały źródłowe do historii polskiego ruchu ludowego, t. 1: 1864–1918, zebrali i opracowali K. Dunin-Wąsowicz [i in.], Warszawa 1966.

Program Polskiego Stronnictwa Ludowego, Warszawa 1916.

„Życie Gromadzkie”, „Wieś Polska”, „Zagon”, „Siewba”, „Zaranie”, wybór, wstęp i przypisy W. Stankiewicz, Warszawa 1957.

²² *Polska i jej sąsiedzi: Polska myśl polityczna XIX i XX w.*, t. 1, pod red. H. Zielińskiego, Wrocław 1975 – słowo wstępne redaktora.

Wspomnienia

Pragier A., *Czas przeszły dokonany*, Londyn 1966.

Żurek F., *Powiat krasnostawski w walce o wolność*, Warszawa 1937.

Opracowania

Borkowski J., *Kilka uwag o „Siewbie”, „Zaraniu” i ruchu ludowym*, „Dzieje Najnowsze” nr 3, 1972.

Brzeziński S.J., *Polski Związek Ludowy*, Warszawa 1957.

Chajn L., *Wolnomularstwo w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1975.

Czym jest i do czego dąży Narodowy Związek Chłopski? [b.m.w.] 1913.

Groniowski K., *Kwestia agrarna w Królestwie Polskim 1871–1914*, Warszawa 1966.

Hemmerling Z., *PSL „Wyzwolenie” w parlamentach II Rzeczypospolitej 1919–1931*, Warszawa 1990.

Jachymek J., *Myśl polityczna PSL „Wyzwolenie” 1918–1931*, Lublin 1983.

Kaczyński Z., *Ludowy ruch wydawniczy 1895–1995*, [w:] *Chłopi. Naród. Kultura*, t. 4: *Kultura i oświata wsi*, pod red. A. Meissnera, Rzeszów 1996.

Kalabiński S., Tych F., *Czwarte powstanie czy pierwsza rewolucja. Lata 1905–1907 na ziemiach polskich*, wyd. 2, Warszawa 1976.

Kmieciak Z., *Ruch oświatowy na wsi. Królestwo Polskie 1905–1914*, Warszawa 1963.

Łuczak A., *Powstanie i działalność ruchu ludowego na Mazowszu i Podlasiu (...). Ruch ludowy na Mazowszu, Kurpiach i Podlasiu. Materiały sesji popularnonaukowej zorganizowanej przez ZHRL przy NK ZSL i Komisję Historyczną WK ZSL w Warszawie 20 I 1973*, Warszawa 1975.

Malinowski M., *Chłopski ruch zaraniarski w b. Kongresówce przed pierwszą wojną światową*, Warszawa 1947.

Molenda J., *Polskie Stronnictwo Ludowe w Królestwie Polskim 1915–1918*, Warszawa 1964.

Niećko J., *Dwudziestolecie ruchu młodzieży wiejskiej, Związek Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”*, Warszawa 1932.

Petrozolin-Skowrońska B., *Problem genezy „Zarania”*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” nr 10, 1968.

Piątkowski W., *Dzieje ruchu zaraniarskiego*, Warszawa 1956.

Polska i jej sąsiedzi, seria: *Polska myśl polityczna XIX i XX w.*, t. 1, pod red. H. Zielińskiego, Warszawa 1975.

Stankiewicz W., *Przyczyny zamknięcia czasopisma „Siewba” w 1908 r.*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” nr 2, 1960.

Szczechura T., *Ruch ludowy w Siedleckiem*, Warszawa 1984.

Zarys historii polskiego ruchu ludowego, t. 1: *1864–1918*, Makieta, Warszawa 1963.

Prasa

„Polak” nr 1, lipiec 1916 r.

„Zielony Sztandar” nr 1, 19.04.1931 r.

„Życie Gromadzkie” nr 4, 1906 r.

Polish People’s Party “Liberation”: establishment, activity and manifesto of a political party

Keywords

the people’s movement in the Kingdom of Poland, Polish People’s Party “Liberation”, Tomasz Nocznicki, Stanisław Thugutt, Błażej Stolarski, Kazimierz Bagiński

Abstract

Among the political parties established in the Kingdom of Poland was the Polish People’s Party “Liberation”. For the populist activists in the Russian partition, where political parties acted clandestinely, it was a difficult struggle, requiring hefty sacrifices, tireless, but bringing the goal, namely freedom of Poland and social justice, ever closer. Importantly, there was a sort of a patterns: the parties established in the nineteenth and early twentieth centuries by populists were a new formula of political, social, economic and educational struggle for People’s Poland. The populists were seeking allies for in this fight.

The Polish People’s Party in the Kingdom of Poland was one of the great parties of the populist movement, which, apart from the Polish People’s Party “Piast” and the Peasant Party, had a significant impact on the fortunes of the populist movement and the history of Poland during the Second Polish Republic.

The Polish People’s Party in the Kingdom of Poland was established on the 5th of December 1915 as a political organisation of Polish peasants, combining three different tendencies in the populist movement emerging in the Russian partition: the populist, national and socialist aspects. This peasant populist party took shape later than other groups, since, among the political initiatives that arose in the 19th century in the Polish territories in the Kingdom of Poland, the socialist and nationalist movements had previously been active among the intelligentsia, workers, bourgeoisie and landowners.

Polnische Bauernpartei „Wyzwolenie“ [„Befreiung“] – Gründung, Tätigkeit, Programmidee einer unabhängigen politischen Partei

Schlüsselwörter

Bauernbewegung im Königreich Polen, Polnische Bauernpartei „Wyzwolenie“ [„Befreiung“], Tomasz Nocznicki, Stanisław Thugutt, Błażej Stolarski, Kazimierz Bagiński

Kurzfassung

Eine der im Königreich Polen gegründeten politischen Parteien war die Polnische Bauernpartei „Wyzwolenie“ [„Befreiung“]. Für Mitglieder der Bauernparteien im russischen Teilungsgebiet, wo die politischen Parteien illegal tätig waren, war es ein schwieriger opferreicher und unermüdlicher Kampf, der dem Ziel – der Freiheit Polens und der sozialen Gerechtigkeit – näher brachte. Erinnern wir uns an eine gewisse Gesetzmäßigkeit: Die Bauernparteien, die im 19. und zu Beginn des 20. Jahrhunderts gegründet wurden, waren eine neue Formel des politischen, sozialen, wirtschaftlichen und erzieherischen Kampfes für das Volkspolen. Die Mitglieder der Bauernparteien suchten in diesem Kampf nach den Verbündeten.

Die Polnische Bauernpartei im Königreich Polen war eine der großen Parteien der Bauernbewegung, die neben der Polnischen Bauernpartei „Piast” und der Bauernpartei Stronictwo Chłopskie einen bedeutenden Einfluss auf das Schicksal der Bauernbewegung und die Geschichte Polens während der Zweiten Polnischen Republik ausübte.

Die Polnische Bauernpartei im Königreich Polen wurde am 5. Dezember 1915 gegründet. Sie war eine politische Organisation der polnischen Bauern, die drei verschiedene Tendenzen in der im russischen Teilungsgebiet entstehenden Bauernbewegung vereinte - volkstümlich, national und sozialistisch. Diese Bauern- und Volkspartei gestaltete sich später als andere Gruppierungen, weil von den politischen Strömungen, die ihre Tätigkeit im 19. Jahrhundert in den polnischen Gebieten des Königreichs Polen begannen, die sozialistische Bewegung und nationalistische Bewegung ihre Aktivitäten zuvor unter der Intelligenz, den Arbeitern, der Bourgeoisie und den Grundbesitzern begannen.

Польская крестьянская партия «Освобождение» – возникновение, деятельность, программа национально-освободительной политической партии

Ключевые слова

крестьянское движение в Царстве польском, Польская крестьянская партия «Освобождение», Томаш Ночницкий, Станислав Тугутт, Блажей Столярский, Казимир Багинский

Резюме

Одной из партий, возникших в Царстве польском являлась Польская крестьянская партия «Освобождение». Крестьянские деятели на польских землях, находящихся под российской властью, где политические партии действовали вне закона, вели тяжелую, самоотверженную, непоколебимую борьбу за единую цель – освобождение Польши и становление социальной справедливости. Стоит отметить некоторую закономерность – формирования, создаваемые крестьянскими деятелями на переломе 19-го и 20-го ст., являлись новой формулой ведения политической, социальной, экономической и образовательной борьбы за народную Польшу. Крестьянские деятели искали соратников для борьбы.

Польская крестьянская партия в Царстве польском являлась одной из числа крупных крестьянских партий, которая наряду с Польской крестьянской партией «Пяст» и Крестьянской партией оказала значительное влияние на судьбу крестьянского движения и довоенной Польши в целом.

Польская крестьянская партия в Царстве польском была создана 5 декабря 1915 года и являлась политической организацией польских крестьян, объединяющей три различных течения зарождающегося на подконтрольных России польских землях народного движения – крестьянское, национальное и социалистическое. Данное крестьянское, народное объединение стало формироваться позже, нежели другие формирования, поскольку среди политических течений, которые стали распространяться в Царстве польском, социалистическое и национальное движение уже раньше стали развивать деятельность среди интеллигенции, рабочего класса, мещан и помещиков.